

From Cherven' Towns to Curzon Line.

**The lands on the Middle Bug during the Middle Ages
and the historiographic perspective on the formation
of Poland's eastern border, the 18th-21st century**

Od Grodów Czerwieńskich do linii Curzona.

**Dzieje środkowego Pobuża w wiekach średnich
oraz postrzeganie formowania się wschodniej granicy Polski
w historiografii XVIII-XXI wieku**

U ŹRÓDEŁ EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ / FRÜHZEIT OSTMITTELEUROPAS

Leibniz-Institut für Geschichte und Kultur des östlichen Europa, Leipzig
Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk, Warszawa
Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów

Rada Redakcyjna / Herausbergremium
Christian Lübke, Jerzy Maik, Andrzej Rozwałka

Redakcja Serii / Redaktion der Reihe
Matthias Hardt, Marcin Wołoszyn

Tom 3, część 2 / Band 3, Teil 2

From Cherven' Towns to Curzon Line.

**The lands on the Middle Bug during the Middle Ages
and the historiographic perspective on the formation
of Poland's eastern border, the 18th-21st century**

Od Grodów Czerwieńskich do linii Curzona.

**Dzieje środkowego Pobuża w wiekach średnich
oraz postrzeganie formowania się wschodniej granicy Polski
w historiografii XVIII-XXI wieku**

U ŹRÓDEŁ EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ / FRÜHZEIT OSTMITTELEUROPAS
Leibniz-Institut für Geschichte und Kultur des östlichen Europa, Leipzig
Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk, Warszawa
Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów

Redakcja tomu / Herausgeber des Bandes

Marcin Wołoszyn

Sekretariat naukowy tomu / Redaktion des Bandes

Barbara Chudzińska przy współpracy / unter Mitwirkung von Juliane Sellenk

Recenzenci tomu / Rezensenten des Bandes

Jonathan Shepard, Thomas Wunsch

Tłumaczenia / Übersetzungen

Autorka / Autorin oraz / sowie

Anna Kinecka (s./S. 33-177), Maciej Zakrzewski (s./S. 7-31, 177-275, 505-542)

Skład / Layout

Irena Jordan

Obróbka graficzna / Graphik

Autorzy / Autoren oraz / sowie Irena Jordan, Jolanta Ożóg

Projekt okładki / Layout des Umschlages

Irena Jordan

Wyobrażenie na okładce / Abbildung auf dem Umschlag

Fragment gazety The Times z 15 VII 1920 (s. 14) z przebiegiem linii demarkacyjnej między wojskami polskimi i Armią Czerwoną (zgodnie z depeszą z 11 VII 1920 z konferencji w Spa); por. artykuł Marcina Wołoszyna, The Polish-Ruthenian borderland = Pogranicze polsko-ruskie..., Ryc. 7

Ausschnitt aus der Times vom 15.07.1920, S. 14 mit einer Skizze der Demarkationslinie zwischen den polnischen Truppen und der Roten Armee (gemäß der Depesche vom 11.07.1920 aus der Konferenz von Spa); vgl. hierzu den Beitrag von Marcin Wołoszyn, The Polish-Ruthenian borderland = Pogranicze polsko-ruskie..., Abb. 7

Druk / Druck

Poligrafia Salezjańska, Kraków

Dystrybucja / Distribution

Leipziger Universitätsverlag

Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk, Warszawa

Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów

© Copyright by Leibniz-Institut für Geschichte und Kultur des östlichen Europa, Leipzig 2017

© Copyright by Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2017

© Copyright by Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2017

ISBN: 978-3-96023-156-1

ISBN: 978-83-948237-9-5

ISBN: 978-83-936467-5-3

The present volume is the result of co-operation of institutions named here:

Leibniz Institut for the History and Culture
of Eastern Europe, Leipzig (GWZO), Leipzig

Institute of Archaeology and Ethnology
Polish Academy of Sciences, Warsaw

Institute of Archaeology
University of Rzeszów, Rzeszów

A publication financed by the Ministry of Science and Higher Education within the National Programme
for the Development of Humanities 2013-2019 / Sponsored by the:

**NARODOWY PROGRAM
ROZWOJU HUMANISTYKI**

**Bundesministerium
für Bildung
und Forschung**

CONTENTS

Marcin Wołoszyn

Cherven' Towns – the history of the research. A short introduction to a very long paper 11

II.1. CHERVEN' TOWNS AND THE POLISH-RUTHENIAN BORDERLAND IN THE EYES OF HISTORIANS BETWEEN THE 18TH AND THE 21ST CENTURY. THE HISTORY OF STUDIES

Katarzyna Blachowska

Cherven' Towns: “the golden apple” in archaeology – “the Gordian knot” in historiography.

The history of the region until 1340, as presented by Polish, Russian

and Ukrainian historians in the 18th-20th century 33

II.2. INDEXES (CONCORDANCES) AND THE LIST OF INSTITUTIONS THAT PERMITTED TO PUBLISH COPYRIGHTED GRAPHIC MATERIALS

Katarzyna Blachowska, Barbara Chudzińska, Iwona Florkiewicz, Aleksandr Musin

Index (concordance) of personal names 597

Katarzyna Blachowska, Barbara Chudzińska, Tomasz Dzieńkowski, Iwona Florkiewicz,

Katarzyna Kuźniarska, Aleksandr Musin

Index (concordance) of geographical and historical names 651

Marcin Wołoszyn

The list of institutions that permitted to publish copyrighted graphic materials 693

SPIS TREŚCI

Marcin Wołoszyn

Grody Czerwieńskie – historia badań. Krótki wstęp do naprawdę długiego artykułu 14

II.1. GRODY CZERWIEŃSKIE, POGRANICZE POLSKO-RUSKIE W UJĘCIU HISTORYKÓW W XVIII-XXI WIEKU. DZIEJE BADAŃ

Katarzyna Błachowska

Grody Czerwieńskie: „złote jabłko” archeologii – „węzeł gordyjski” historiografii.

Dzieje regionu do roku 1340 w ujęciu historyków polskich, rosyjskich

i ukraińskich XVIII-XX wieku 277

II.2. INDEKSY (KONKORDANCJE) ORAZ LISTA INSTYTUCJI, KTÓRE WYRAZIŁY ZGODĘ NA PUBLIKACJĘ RYCIŃ ORAZ ZDJĘĆ CHRONIONYCH PRAWEM AUTORSKIM

Katarzyna Błachowska, Barbara Chudzińska, Iwona Florkiewicz, Aleksandr Musin

Indeks (konkordancja) nazw osobowych 597

Katarzyna Błachowska, Barbara Chudzińska, Tomasz Dzieńkowski, Iwona Florkiewicz,

Katarzyna Kuźniarska, Aleksandr Musin

Indeks (konkordancja) nazw geograficznych i historycznych 651

Marcin Wołoszyn

Lista instytucji, które wyraziły zgodę na publikację rycin oraz zdjęć

chronionych prawem autorskim 695

*From Cherven' Towns to Curzon Line
Od Grodów Czerwieńskich do linii Curzona*

M. Wołoszyn (ed.)

U ŹRÓDEŁ EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ/FRÜHZEIT OSTMITTELEUROPAS 3,2

Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa 2017, vol. II, p. 11-14

**CHERVEN' TOWNS – THE HISTORY OF THE RESEARCH.
A SHORT INTRODUCTION TO A VERY LONG PAPER**

National histories start to take form in nineteenth century Europe when, to quote a recent observation made by Stefan Berger and Christoph Conrad: “The need to write history as an identitarian project can be traced all the way from Iceland in the West to Russia in the East and from Norway in the North to the Iberian peninsula, Italy and the Balkans in the South”¹. A major role in forging these national vistas of the past was played by the study of the origins of a given community, wherein these origins, for obvious reasons, were always heroic, and pushed back indiscriminately, preferably as far as the Middle Ages². Of course, research on borderlands was of particular importance to this process.

Obviously, the disputes over the issue who was the first one at a particular borderland are not limited to the history of Poles and their eastern neighbours; however, the mere scale of the changes affecting Polish borders in the past millennium³ determines the uniqueness of the research on the Polish-Ruthenian borderland.

Originally this was predominantly a Polish-Russian dispute, but, as aptly pointed by Rafał Stobiecki: „We must, however, remember that the Polish-Russian dispute proceeded – so to speak – above the heads of the majority of the inhabitants of the lands in question – Belarussians, Lithuanians, Ukrainians and Latvians. With the passage of time, more or less from the turn of the nineteenth to the twentieth century, other national historiographies – primarily the Ukrainian and Lithuanian – tried to make their mark on this dispute”⁴.

Katarzyna Błachowska in a very extensive paper presents the history of the dispute over the Cherven' Towns and Red Rus' in Polish and East Slavic historiography, starting from the 18th c. up until mid-20th century. Undoubtedly, in the future this study should be supplemented with the analysis of the works

¹ S. Berger, Ch. Conrad, *The Past as History. National Identity and Historical Consciousness in Modern Europe*, Basingstoke (Palgrave Macmillan UK) 2015, p. 81.

² Cf. e.g. K. Pomian, *Archeologia, historia, naród*, [in:] B. Wawrzykowska (ed.), *Archeologia toruńska. Historia i teraźniejszość. Materiały z konferencji naukowej zorganizowanej z okazji 140-lecia muzealnych zbiorów archeologicznych w Toruniu. Toruń 16-17 maja 2002*, Toruń (Muzeum Okręgowe w Toruniu) 2002, p. 9-15; W. Evans, G.P. Marchal (eds.), *The uses of the middle Ages in modern European states. History, Nationhood and the Search for Origins*, Basingstoke (Palgrave Macmillan UK) 2011; I. Wood, *The Modern Origins of the Early Middle Ages*, Oxford (Oxford University Press) 2013.

³ See maps in: Ch. Lübke, *Kernräume und Peripherien als Faktoren der Gestaltung Polens im Laufe eines Jahrtausends (10. bis 20. Jahrhundert)*, Siedlungsforschung. Archäologie-Geschichte-Geographie 22 (2004), p. 89-103; M. Wołoszyn, *Die frühmittelalterlichen orthodoxen Devotionalien in Polen und die Entstehung der ältesten Ostgrenze Polens. Forschungsgeschichte und Forschungsperspektiven*, [in:] M. Salamon, M. Wołoszyn, A. Musin, P. Špehar, M. Hardt, M. P. Kruk, A. Sulikowska-Gąska (eds.), *Rome, Constantinople and Newly-Converted Europe: Archaeological and Historical Evidence*, U Źródł Europe Środkowoschodniej/Frühzeit Ostmitteleuropas 1, 2, Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa (Geisteswissenschaftliches Zentrum Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas [GWZO]/Instytut Archeologii i Etnologii PAN/Instytut Archeologii UR) 2012, vol. II, p. 225-289.

⁴ R. Stobiecki, *National History and Imperial History: A Look at Polish-Russian Historiographical Disputes on the Borderlands in the Nineteenth and Twentieth Centuries*, [in:] T. Frank, F. Hadler (eds.), *Disputed Territories and Shared Pasts. Overlapping National Histories in Modern Europe*, Writing the Nation 6, Basingstoke (Palgrave Macmillan UK) 2011, p. 125-151, here p. 125.

from the second half of the 20th c., as well as the historiographic achievements of non-Slavic countries, mainly those of Hungarian scholars⁵. I am convinced that the work presented here will be the starting point for further analyses of the history of research on the Polish-Ruthenian borderland.

The history of lands lying in the upper and middle reaches of the Bug River, on the Dniester River and the Pripyat River are a heritage shared by Poles and East Slavs alike. Geographic names, historical terms used with reference to this region of Europe have been noted down in several different languages and alphabets, and continued to evolve from the 18th until the 20th century (incidentally, the period addressed by Katarzyna Błachowska in her study). Rendering these terms in the English language in a possibly uniform manner has been a major challenge. To accommodate the wishes of its Author, in the study presented here we decided to depart from rules adopted in translating the other text dealing with the Cherven' Towns.

Lepzig-Rzeszów, 9th December 2017
Marcin Wołoszyn

⁵ Cf. e.g. M. Font, *A halicsi magyar uralmat támogató elit*, VILÁGTÖRTÉNET 7 (39 [2017]):1, p. 33-52.

GRODY CZERWIEŃSKIE – HISTORIA BADAŃ. KRÓTKI WSTĘP DO NAPRAWDĘ DŁUGIEGO ARTYKUŁU

Powstanie narodowych historii jest produktem XIX-wiecznej Europy, wówczas, jak stwierdzają ostatnio Stefan Berger oraz Christoph Conrad „The need to write history as an identitarian project can be traced all the way from Iceland in the West to Russia in the East and from Norway in the North to the Iberian peninsula, Italy and the Balkans in the South”¹. Z oczywistych powodów w tworzeniu owych narodowych wizji przeszłości ogromną rolę odgrywały studia nad początkami danej wspólnoty, przy czym owe – znów z oczywistych powodów – chwalebne, bohaterskie początki cofano w odległą przeszłość, najlepiej w wieki średnie². Szczególną rolę w owym procesie odgrywały badania nad pograniczami.

Spory o to kto był pierwszy na pograniczu nie są rzecz jasna ograniczone do dziejów Europy Środkowo-Wschodniej, niemniej jednak już sama skala zmian granic Polski w ostatnim tysiącleciu³ decyduje o wyjątkowości badań nad pograniczem polsko-ruskim.

Początkowo był to przede wszystkim spór polsko-rosyjski, jednak jak trafnie zauważył Rafał Stobiecki „[...] pamiętać należy, że spór polsko-rosyjski toczył się niejako ponad głowami większości mieszkańców interesujących nas ziem – Białorusinów, Litwinów, Ukraińców czy Łotyszy. Z czasem, mniej więcej od przełomu XIX i XX w. swoje miejsce w nim próbowały zaznaczyć zatem także inne historiografie narodowe – przede wszystkim ukraińska i litewska”⁴.

Katarzyna Błachowska w prezentowanym poniżej – bardzo obszernym – artykule przedstawia dzieje sporu o Grody Czerwieńskie i Ruś Czerwoną w historiografii polskiej i wschodniosłowiańskiej począwszy od XVIII w. aż po połowę XX w. Bezspornie w przyszłości należało będzie uzupełnić to studium o analizę opracowań z drugiej połowy XX w., koniecznym będzie także uwzględnienie dorobku historiografii

¹ S. Berger, Ch. Conrad, *The Past as History. National Identity and Historical Consciousness in Modern Europe*, Basingstoke (Palgrave Macmillan UK) 2015, s. 81.

² Por. na ten temat m.in. K. Pomian, *Archeologia, historia, naród*, [w:] B. Wawrzykowska (red.), *Archeologia toruńska. Historia i teraźniejszość. Materiały z konferencji naukowej zorganizowanej z okazji 140-lecia muzealnych zbiorów archeologicznych w Toruniu. Toruń 16-17 maja 2002*, Toruń (Muzeum Okręgowe w Toruniu) 2002, s. 9-15; W. Evans, G.P. Marchal (red.), *The uses of the Middle Ages in modern European states. History, Nationhood and the Search for Origins*, Basingstoke (Palgrave Macmillan UK) 2011; I. Wood, *The Modern Origins of the Early Middle Ages*, Oxford (Oxford University Press) 2013.

³ Zob. mapy w opracowaniach: Ch. Lübke, *Kernräume und Peripherien als Faktoren der Gestaltung Polens im Laufe eines Jahrtausends (10. bis 20. Jahrhundert)*, Siedlungsforschung. Archäologie-Geschichte-Geographie 22 (2004), s. 89-103; M. Wołoszyn, *Die frühmittelalterlichen orthodoxen Devotionalien in Polen und die Entstehung der ältesten Ostgrenze Polens. Forschungsgeschichte und Forschungsperspektiven*, [w:] M. Salamon, M. Wołoszyn, A. Musin, P. Špehar, M. Hardt, M. P. Kruk, A. Sulikowska-Gąska (red.), *Rome, Constantinople and Newly-Converted Europe: Archaeological and Historical Evidence*, U Źródeł Europy Środkowowschodniej/Frühzeit Ostmitteleuropas 1:2, Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa (Geisteswissenschaftliches Zentrum Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas [GWZO]/Instytut Archeologii i Etnologii PAN/Instytut Archeologii UR) 2012, t. II, s. 225-289.

⁴ R. Stobiecki, *Historia narodowa wobec historii imperialnej. Z dziejów polsko-rosyjskich sporów historiograficznych w XIX i XX wieku*, Kultura i historia 20 (2011); <http://www.kulturaihistoria.umcs.lublin.pl/archives/3018>; data wejścia: 20.12.2017).

krajów niesłowiańskich, przede wszystkim opracowań badaczy węgierskich⁵. Jestem jednak przekonany, że prezentowane tu studium stanie się punktem wyjścia do dalszych analiz dziejów badań nad pograniczem polsko-ruskim.

Dzieje ziem nad górnym i środkowym Bugiem, Dniestrem i Prypecią stanowią część polskiego ale także wschodniosłowiańskiego dziedzictwa. Terminy geograficzne, pojęcia historyczne odnoszące się do tego regionu Europy można zapisać w kilku językach i alfabetach, przy czym pomiędzy XVIII a XX wiekiem (a więc w okresie którego dotyczy studium Katarzyny Błachowskiej) ulegały one przekształceniom. Wielkim problemem jest sposób w jaki określenia te miałyby być zapisywane w języku angielskim. W prezentowanym studium przyjęto inne rozwiązania niż w pozostałych publikacjach dotyczących Grodów Czerwieńskich – szanując wolę Autorki tekstu.

Lipsk-Rzeszów, 9 XII 2017
Marcin Wołoszyn

⁵ Por. np. M. Font, *A halicsi magyar uralmat támogató elit*, VILÁGTÖRTÉNET 7 (39 [2017]):1, s. 33-52.

**II.1. CHERVEN' TOWNS AND THE POLISH-RUTHENIAN BORDERLAND
IN THE EYES OF HISTORIANS BETWEEN THE 18TH AND THE 21ST CENTURY.
THE HISTORY OF STUDIES**

**II.1. GRODY CZERWIEŃSKIE, POGRANICZE POLSKO-RUSKIE
W UJĘCIU HISTORYKÓW W XVIII-XXI WIEKU.
DZIEJE BADAŃ**

KATARZYNA BŁACHOWSKA

**CHERVEN' TOWNS: "THE GOLDEN APPLE" IN ARCHAEOLOGY
– "THE GORDIAN KNOT" IN HISTORIOGRAPHY.
THE HISTORY OF THE REGION UNTIL 1340, AS PRESENTED BY POLISH,
RUSSIAN AND UKRAINIAN HISTORIANS IN THE 18TH-20TH CENTURY**

INTRODUCTION	33
I. THE BEGINNINGS OF SCIENTIFIC HISTORIOGRAPHY – CHERVEN' TOWNS AS SEEN BY RUSSIAN AND POLISH HISTORIANS, THE EARLY 18TH CENTURY TO THE LATE 1820S	37
I.1. Red Ruthenia-Cherven' Towns – separate Ruthenia: Vasili Tatishchev	38
I.1.1. "The ancient division of Ruthenia": Red Ruthenia – district Ruthenia	
I.1.2. Cherven' Towns in a local Rurikid principality: Rostislav Vladimirovich	
I.1.3. Rostislav's sons combat for their own principality and position in the family	
I.1.4. The Rostislavichi in the period of "the division of the state" into two grand principalities	
I.1.5. The crisis in Halych after the extinction of the line of Rostislav	
I.2. Cherven' Towns-Red Khrobatya – homeland of the Lekhites: Adam Naruszewicz	43
I.2.1. Red Khrobatya – "the cradle of the Polish nation"	
I.3. The territory of Przemyśl in place of Cherven' Towns: Franciszek Siarczyński	46
I.4. Cherven' Towns history penned by the official historiographer of the Empire: Nikolai Karamzin	48
II. TIME OF MAJOR NARRATIONS, TIME OF MAJOR DISPUTES: CHERVEN' TOWNS-RED KHROBATYA IN 19TH CENTURY HISTORIOGRAPHIES	51
II.1. The Principality of Halych as an integral element of "Ruthenian world": Mikhail Pogodin, Nikolai Ustryalov	51
II.2. The Principality of Halych as part of the "Ruthenian world": Denis Zubrytsky	54
II.3. Little Ruthenia – Volhynia and the Principality of Halych outside "Ruthenian land": Mikhail Maksimovich	55
II.4. Lekhite Red Khrobatya: Joachim Lelewel	56
II.4.1. The political status of the territory of Red Khrobatya prior to 981 – the discussion begins	
II.4.2. Lekhite – Red Khrobatya	
II.4.3. Boyars of Halych – the functional counterpart of the nobility in Lekhia	
II.4.4. Gravitation of Rostislavichi and Romanovichi towards countries of the Latin sphere	
II.4.5. Halych as a political successor of Kiev	
II.5. The territory of Cherven' Towns – the domain of the <i>izgoi</i> (dispossessed princes): Sergei Soloviev	67
II.5.1. Cherven' Towns prior to 981 – the land of the Croats wrested from the Rurik dynasty by the Piast	
II.5.2. Domain of the Rostislavichi – domain of the <i>izgoi</i>	
II.5.3. The Principality of Halych – potential centre of the so-called Western Ruthenia	

II.6. The “land of Ruthenia” and the place of the Principality of Halych therein	70
II.6.1. The Principality of Halych in federative concept of the “land of Ruthenia”: Nikolai Kostomarov	
II.6.2. The Principality of Halych – an independent domain among other independent domains: Ivan Belyaev	
II.6.3. Halych – a typical town in the “land of Ruthenia”: Vasili Sergeyeovich	
II.7. Victim of “Polish betrayal” – the Principality of Halych in the perspective of Russian historians in the wake of the January Uprising	73
III. CONTINUATION AND CHANGE AT THE TURN OF THE CENTURY	74
III.1. Halych-Vladimir Ruthenia – a stand-alone region in Ruthenia: Isydor Sharanevych	76
III.1.1. The lands on the San River and the Dniester River as part of the “Ruthenia state”, 9 th -11 th century	
III.1.2. Rostislav Vladimirovich – “a junior Rurikid prince” without a town-appanage	
III.1.3. A rocky start to political independence – the Principalities of Przemyśl and Terebovlia of the Rostislavichi	
III.1.4. The Grand Principality of Przemyśl-Halych – an independent part of Ruthenia	
III.1.5. “Halych-Vladimir Ruthenia” united under the sceptre of the Romanovichi – Principality of Halych-Vladimir	
III.2. Galich and Halych – August Bielowski’s concept of two kingdoms of Galicia	83
III.3. From domination to the loss of influence: the Piasts and Halych at the turn of the 13th century – the research of Polish historians	84
III.3.1. A new approach to known sources	
III.3.2. Towards “a tributary relationship of kindred territories” – the Ruthenian policy of Casimir the Just in the eyes of Stanisław Smolka	
III.3.3. The Principality of Halych-Vladimir of Roman Mstislavich – a new political centre of Ruthenia	
III.3.3.a. A kingdom for an Arpad!	
III.3.3.b. The Kingdom of Galicia and Lodomeria – a short-lived success of the Arpads	
III.4. A new approach taken in Polish historiography – the so-called Cracow School	90
III.5. Cherven’ Towns: ethnicity and political affiliation – a new act in the discussion	92
III.5.1. Ethnic aspect of Cherven’ Towns	
III.5.2. Political affiliation of Cherven’ Towns	
III.5.3. Piast princes forge towards Cherven’ Towns via Mazovia	
III.5.4. Lekchite <i>Lutichians</i> – native population in Cherven’ Towns	
III.6. Cherven’ Towns – the land of Ukrainian tribes: Mykhailo Hrushevsky	97
III.6.1. Question of terminology: Ruthenia, Ukraine, Ukraine-Ruthenia, Little Russia (<i>Malorossia</i>)	
III.6.2. Ethnic territories of the Ukrainian people in the west	
III.6.3. The political affiliation of Cherven’ Towns	
III.6.4. “Halychyna” of the Rostislavichi – an outlying “march” of Ruthenia	
III.6.5. The Principality of Halych and Vladimir – an incomplete continuation of Ukrainian statehood	
III.7. The Principality of Halych – an “orphan” principality reinforced by migration: Vasili Kluchevsky	106
III.8. Politics and history: Cherven’ Towns – the “Red Russian Country”	109
III.8.1. The “Red Russian Country” – the land of the Orthodox Little Russian people	
III.8.2. The territory of Chełm – or Kholm Ruthenia?	
III.8.3. Adam Szelagowski criticises apriorism	
III.9. Cherven’ Towns territory – land of the Lakhs under Rurikid rule: Feliks Koneczny	113
III.9.1. Eastern Slavs – “Ruthenians (Ukrainians)” or “Russians”?	
III.9.2. Cherven’ Towns territory – the “land of the Lakhs” held by the Varangians	
III.9.2.a. “Sword-wielding nomads” in fortified centres of the eastern Slavs	
III.9.2.b. “The land of the Lakhs” – a gateway for the Russes to the Danubian trade route	
III.9.3. Rostislav Vladimirovich – the disinherited <i>izgoi</i>	
III.9.4. The Rostislavichi – the authors of “a new division of Ruthenia”	

III.9.5. The Principality of Halych – a Ruthenian state in a Lekhite country	
III.9.6. The Principality of Halych-Vladimir – born of a Piast-Arpad quarrel	
III.9.7. A twilight age in the history of eastern Slavs	
III.10. History through the prism of genealogy	124
IV. THE 20TH CENTURY – BETWEEN THE WARS	125
IV.1. Cherven’ Towns and the principalities of the Rostislavichi and the Romanovichi removed from Russian history: Mikhail Pokrovsky	125
IV.2. Historians in the times of breakthrough	127
IV.3. Lwów and Cracow – the nuclei of historical scholarship in the Second Republic of Poland	131
IV.4. The opening balance: the traditions of the First Republic at the threshold of the Second Republic – Polish historians on Cherven’ Towns and on the territories on the Bug River, San River and Dniester River during the age of the fight for independence	132
IV.4.1. In the middle of the 11 th century “the straight course of Polish history broke sharply and suddenly” – the concept of the dualistic territorial development of the state: Oswald Balzer	
IV.4.2. “It grew gradually and developed into the mortar that cemented the Polish lands” – Halychian Ruthenia in the Crown of the Kingdom of Poland – an integral area: Oswald Balzer; a state-building area: Stanisław Zakrzewski	
IV.4.3. Cherven’ Towns and the incorporation of territories of the former Principality of Halych – the concept of the “sudden breakage of the straight course of Polish history” as opposed to the “Naruszewicz concept”	
IV.4.4. Cherven’ Towns and Ruthenia as presented in <i>The history of the Jagiellonian Union</i> : Oskar Halecki	
IV.4.4.a. Poland and Ruthenia – a territory of open borders, conjoined by rivers	
IV.4.4.b. Cherven’ Towns – an area of unnecessary conflict	
IV.4.4.c. The “two worlds” of Ruthenia: Halych and Moscow – Ruthenia and the “new” Ruthenia	
IV.4.4.d. The Principality of Halych-Vladimir – continuator of the traditions of the Grand Principality of Kiev	
IV.5. The Principality of Halych-Vladimir – the first Ukrainian state: Stepan Tomashivsky	143
IV.5.1. The year 981 – the establishment of the Varangian-all-Ruthenian state	
IV.5.2. Customary law of the Rurik dynasty in the all-Ruthenian state and the decentralising activities of the <i>izgoi</i> princes	
IV.5.3. Rostislav Vladimirovich – the first <i>izgoi</i> prince of the Rurikid line	
IV.5.4. The Rostislavichi’s principalities – “the first state organisation in the Ukraine”	
IV.5.4.a. The Rostislavichi – the creation and maintenance of the “Subcarpathian estate”	
IV.5.4.b. The disintegration of the Varangian all-Ruthenian state, the end of the 11 th and beginning of the 12 th centuries	
IV.5.5. “The distinctness of the Halych epoch in the history of the Ukraine and the whole of Eastern Europe” – the Rostislavichi’s Principality of Halych, 12 th century	
IV.5.6. “The first Ukrainian state” – the Principality of Halych-Vladimir of the Romanovichi, the 13 th - the first half of the 14 th century	
IV.6. Cherven’ Towns – from the rivers Bug and San to the river Seret: Stanisław Zakrzewski	152
IV.6.1. Cherven’/the Cherven’ region instead of Eastern Galicia – a symbolic delegitimization of the partitions	
IV.6.2. The territorial scope and ethnic composition of the Cherven’ Towns	
IV.6.3. Cherven’ Towns – an alternative route for Ruthenian trade with Byzantium	
IV.6.4. Cherven’ Towns – the shadow of “violent plunder” upon relations between the Piasts and the Rurikids	

IV.7. Cherven' Towns – between the rivers Wieprz and Bug: Władysław Semkowicz	155
IV.7.1. The original border of settlement of Lechitic/Polish and Ruthenian tribes	
IV.7.2. Cherven' Towns – a part of the Przemyśl-Cherven' March	
IV.8. The ethnic border and the political border of Ruthenia and Poland: Myron Korduba	158
IV.9. Change and continuity: the conceptual basis for research into the Polish-Ruthenian borderland	158
IV.10. Cherven' Towns: “a borderland region with mixed population” – a new synthesis and a new concept	159
IV.11. Cherven' Towns region – the original area of Lechitic tribal settlement. In the eyes of an archaeologist: Włodzimierz Antoniewicz	161
IV.11.1. On the Bug River and the San River – “settlements of Lechitic tribes, possibly meshed with Western Ruthenian habitations”	
IV.11.2. Cherven' Towns – a link in the “belt of strategic <i>hillforts</i> ”	
IV.12. From the perspective of Greater Poland – Cherven' Towns in the concept of “Piast Poland”: Zygmunt Wojciechowski	162
IV.12.1. The concepts of the “Polish homelands” and “Piast Poland”	
IV.12.2. The concept of “Piast Poland”	
IV.12.3. “Piast Poland” – the state of Prince Mieszko I	
IV.12.4. Cherven' Towns in the concept of “Piast Poland”	
IV.12.4.a. Cherven' Towns – “a certain geographical entirety with the Oder and Vistula state of the Piasts”, the year 1933	
IV.12.4.b. Cherven' Towns – an area politically belonging to “Piast Poland”, the year 1935	
IV.12.5. Cherven' Towns and the “particularistic Ruthenian programme of Lesser Poland”	
IV.12.6. “The Ruthenian programme of the district of Lesser Poland” – the severance of geographical and political cohesion of “Piast Poland”	
IV.12.7. “Attempts at restoring the Piast entirety” <i>versus</i> “a decline of the tribal politics of the Vistulans” – the reconstruction of the state by the last two Piasts	
IV.12.8. The extinction of the Piast dynasty and the triumph of the “heirs to the tribal policy of the Vistulans”	
IV.13. Monographic studies in the historiography of the Second Republic	170
IV.13.1. From “a most promising influence” to a friendship free of “any belligerent ambitions” – the evolution of relations between the Piasts and the Romanovichi in the 13 th century: Bronisław Włodarski	
IV.13.2. The history of the Ukrainian Orthodox Church – research conducted by Ukrainian and Polish historians in the Second Republic	
IV.13.3. “An all in all not completely legal capture temporarily disturbed neighbourly harmony” – Cherven' Towns in the hands of Bolesław the Brave: Myron Korduba	
IV.14. The town of Vladimir instead of the town of Cherven' – the uncertainty of the Rurikids in the land of the Lakhs. In the eyes an archaeologist: Roman Jakimowicz	175
IV.15. Discussions of Polish historians concerning the territorial scope of the state of the first Piasts, late 1930s	176
V. SOVIET HISTORICAL SCIENCE IN THE 1930s	177
V.1. The Kievan state – “the Empire of the Rurik dynasty”: a new interpretation of the Kievan period	178
V.2. The concept of the history of so-called Western Ukraine – Soviet scholarship after 17th September 1939: Boris Grekov and Vladimir Picheta	180
V.2.1. “What exactly is Western Ukraine?” – a clarification by Yuri Gauthier	
V.2.2. The so-called Western Ukraine – an integral part of the Ruthenian-nation	
V.2.3. “The most ancient Ruthenia”: Volhynia, Cherven', Buzhsk	
V.2.4. Cherven' Towns and Volhynia – “a strong barrier to the eastward expansion of the Piast”	
V.2.5. The disintegration of the “inseparable whole”: the separation of Cherven' Towns from Volhynia – the Council of Liubech, 1097	

V.2.6. The Rostislavichi – defenders of the “Ruthenian land”	
V.2.7. The period of “independent feudal principalities”	
– two undistinguished periods in the history of so-called Western Ukraine	
V.2.7.a. “A service of guardianship effectively fulfilled on behalf of the whole of Ruthenia”	
– Yaroslav Osmomysl (Rostislavich)	
V.2.7.b. The rise and fall of power of the so-called Western Ukraine	
– Roman and Daniel from the Monomakh line	
V.3. Autumn of 1939 – the Soviet science’s first and final tribute to the Rostislavichi and Romanovichi	188
VI. THE “TERRIBLE TIMES” OF THE SECOND WORLD WAR	189
VII. THE HEGEMON’S INTERPRETATION – SOVIET HISTORICAL SCIENCE AFTER THE SECOND WORLD WAR	190
VII.1. Cherven’ Towns in the writings of Boris Grekov in the years 1939-1948 – the path to an official interpretation	191
VII.1.1. The eastern Slavic nature of the lands on the upper Bug River and San River	
VII.1.2. The political status of Cherven’ Towns before 981	
VII.1.3. Colonisers on Ruthenian land – Lakhs in Cherven’ Towns	
VII.1.4. The Kievan state stretching up to Cracow – a return to the concept of Mykhailo Hrushevsky(?)	
VII.1.5. The year 1031– the final incorporation of Cherven’ Towns into the Kievan state	
VII.2. The fight against “bourgeois objectivism” and “cosmopolitanism” and the lands on the upper Bug River, San River and Dniester River	199
VII.2.1. The “oldest association of the eastern branch of the Slavs”	
– the union of the Dulebians-Volhynians	
VII.2.2. Rostislav Vladimirovich – the first cracks in the “shell” of the Kievan state	
VII.2.3. Socio-economic systems instead of familial associations	
– a new approach to internal relations in the Kievan state	
VII.3. A standard specification – the lands on the upper Bug River, San River and Dniester River: Arseni Nasonov	203
VII.3.1. The Kievan state – a “link in the chain” between the state of the “Ruthenian land” and the Old Ruthenian state	
VII.3.2. Cherven’ Towns – “a state-type unification” west of the “Ruthenian land”	
VII.3.3. Cherven’ Towns – territorial scope	
VII.3.4. “«Ruthenia» came” to Cherven’ Towns	
VII.3.5. “Gone to «Ruthenia»” – Brest, Cherven’, Przemyśl	
VII.3.6. The status of Brest, Cherven’ Towns and Przemyśl in the Kievan state	
VII.3.7. Cherven’ Towns after 981 – the decline of Cherven’, the “Cherven’ land” without a prince	
VII.3.8. The “Cherven’ «region»” and Przemyśl – the triumph of “local ruling forces”	
VII.3.9. The unruly Vasilko Rostislavich and the “princely throne” in Terebovlia	
VII.3.10. Not only Vasilko! – connections of the lands on the river Dniester with Kiev in the 10 th -12 th century	
VII.3.11. The territorial scope of the “Halych region”	
VII.3.12. The “Halych region” – a typical “independent feudal semistate”	
VII.4. “The municipal system in Ruthenia” – a new direction of research, but with traditional inspirations: Mikhail Tikhomirov	214
VII.4.1. “Municipal system in Ruthenia” – the unifying model	
VII.4.2. Cherven’ – a defensive town in the “land of Volhynia”	
VII.4.3. The “land of Halych” – an “exceptionally peculiar” integral part of the “Ruthenian land”	
VII.4.4. Vasili Sergeyeovich’s model as adapted by Mikhail Tikhomirov	
VII.5. The “land of Halych and Volhynia”/the Principality of Halych-Volhynia in “feudally fragmented Ruthenia”	217

VII.5.1. The “land of Halych and Volhynia” in the “geographical-historical” approach to the period of the “feudal fragmentation of Ruthenia”, 1948	
VII.5.2. “The collapse of the Principality of Halych-Volhynia” – foreign aggression	
VII.6. A return to the roots – Mikhail Pogodin’s model, Sergei Soloviev’s concept, and Isydor Sharanevych’s name	218
VII.7. “Principalities and republics” after all – the Principality of Halych-Volhynia in the period of “feudal fragmentation”, 1953	220
VII.8. From exclusion to integration – the lands on the upper Bug River, San River and Dniester River in the writings of Soviet historians up to the mid-1950s	221
VII.8.1. Outside the field of study – the lands on the upper Bug River, San River and Dniester River up to 1939	
VII.8.2. “Eastern Slavs Ruthenia” and their polity – the methodology and narrative of the new lecture	
VII.8.3. The model of history of the “Eastern Slavs Ruthenia” and their states – scientific and extrascientific challenges	
VII.8.4. Research at the site of Cherven’ Towns – a model of the hegemon’s “conciliatory” approach	
VII.8.5. The period of “intellectual ferment”, 1945-1951	
VII.8.6. The official model of Russian historiography in the official model of Soviet historiography, 1953	
VII.8.7. The lands on the upper Bug River, San River and Dniester River outside the Marxist “orthodoxy” – the pressure of the authorities and time, 1939	
VII.8.8. The lands on the upper Bug River, San River and Dniester River in the “orthodox” Marxist approach and the problem of Cherven’ Towns	
VIII. “THE AREA OF PRZEMYŚL-BELZ-CHERVEN” INSTEAD OF “POLAND’S SOUTH-EASTERN BORDERLAND”. THE LANDS ON THE UPPER BUG AND SAN IN POLISH HISTORICAL SCIENCE AFTER 1945	228
VIII.1. Continuity in times of change: Poznań 1945-1948	229
– a centre of research into the beginnings of the Polish state	
VIII.2. Science and politics – the Management for Research into the Origins of the Polish State	232
VIII.3. Cherven’ Towns – a “slightly risky” topic, 1947-1951	234
VIII.3.1. Cherven’ Towns in the concept of the “Polish homelands” – a constancy of perspective: Zygmunt Wojciechowski, 1945	
VIII.3.2. Polish lands: geography, linguistics, archaeology – publications of the Institute for Western Affairs, 1945-1948	
VIII.3.3. Cherven’ Towns in the traditional approach of Polish historiography: Józef Widajewicz, 1947	
VIII.3.3.a. The year 981 – a change of the status of the Styr-Bug borderline	
VIII.4. Cherven’ Towns in the concept of the “Polish mother country” – an adaptation of the concept of the “Polish homelands”: Zdzisław Kaczmarczyk, 1947	239
VIII.4.1. The “Polish homelands” – a historiographical concept identical with the geographical	
VIII.4.2. The “Polish mother country” instead of the “Polish homelands”	
VIII.4.3. The status of Cherven’ Towns and the lands centred on Przemyśl – map <i>versus</i> text	
VIII.4.4. “The coincidence of two elements of Polish expansion leading to their mutual exclusion” – Cherven’ Towns and Pomerania in the times of the Piasts	
VIII.4.5. The Polish state in its optimal borders – Poland after 1945	
VIII.5. A proposal for archaeological research at the site of Cherven’ Towns: Aleksander Gieysztor, 1948	242

VIII.6. An attempt at a fresh look at the beginnings of Polish-Ruthenian relations – “Vladimir I on the Bug River as a guest and ally, a friend of the Piasts”: Stefan M. Kuczyński, 1949-1951	243
VIII.7. The First Methodological Conference of Polish Historians 28th December 1951-12th January 1952	246
VIII.7.1. The idea materialised – the support of Soviet scholars for archaeological research in Cherven’ Towns	
VIII.7.2. The idea materialised – archaeological research in Cherven’ Towns	
VIII.7.3. The price to pay for scientific success – Aleksander Gieysztor under the watchful gaze of secret police	
VIII.7.4. Towards a “conciliatory” exposition of the issue of Cherven’ Towns	
VIII.8. Cherven’ Towns in historical research: Henryk Łowmiański, 1952	254
VIII.8.1. “The issues of Cherven’ Towns” – a definition for historians	
VIII.8.2. Cherven’ Towns – the chronological framework of research issues	
VIII.8.3. Cherven’ Towns – the Cherven’ region, territorial scope	
VIII.8.4. Cherven’ Towns – a part of the Polish-Ruthenian borderland: Przemyśl–Belz–Cherven’	
VIII.8.5. Cherven’ Towns – research into the “area of Przemyśl-Belz-Cherven’” – implementing the output of scholarship of the Second Republic of Poland into the scholarship of the People’s Republic	
VIII.8.6. Research into the issues of Cherven’ Towns – historical materialism and classical research methods and techniques	
VIII.8.7. Settlement relations in the area of Cherven’ Towns – historical materialism, or historical research into changes in the landscape	
VIII.8.8. Geography of settlements close to ethnic geography – ethnic relations in the area of Cherven’ Towns	
VIII.8.9. Political relations in the area of Cherven’ Towns	
VIII.9. Professional archaeology in Czeremno-Cherven’ – confirmation of the identity of the emplacement and the hillfort: initial conclusions	264
VIII.9.1. The emplacement in Czeremno – known and yet not examined	
VIII.9.2. Professional research in Czeremno-Cherven’ – the first season, 1952	
VIII.9.2.a. Cherven’ in the strategic aspect – the most powerful hillfort safeguarding “Polish assets and possessions”	
VIII.9.2.b. Cherven’ – a town culturally oriented towards Ruthenia	
VIII.9.2.c. The hillfort of Cherven’ and Cherven’ Towns – an area of considerable political separateness	
VIII.9.2.d. The ethnic composition of Cherven’ and its subordinate territory – an area settled afresh with a population brought in from the depths of Ruthenia (1031): Stefan M. Kuczyński	
VIII.9.3. Professional archaeological explorations in relics of the settlement in Czeremno-Cherven’ – follow on after years of suspension	
VIII.10. A severance of continuity – scraps of tradition. A “new era” in Polish research into the past of the lands on the upper Bug River and San River	269
CONCLUSION	274
FIGURES	505
BIBLIOGRAPHY	543

KATARZYNA BLACHOWSKA

**GRODY CZERWIĘŃSKIE: „ZŁOTE JABŁKO” ARCHEOLOGII
– „WĘZEL GORDYJSKI” HISTORIOGRAFII.
DZIEJE REGIONU DO ROKU 1340 W UJĘCIU HISTORYKÓW POLSKICH,
ROSYJSKICH I UKRAIŃSKICH XVIII-XX WIEKU**

WPROWADZENIE	277
I. U PROGU ROZWOJU NAUKOWEJ HISTORIOGRAFII – OBSZAR GRODÓW CZERWIĘŃSKICH W PRACACH HISTORYKÓW ROSYJSKICH I POLSKICH OD POCZĄTKU XVIII – DO KOŃCA LAT 20. XIX WIEKU	279
I.1. Ruś Czerwona-Grody Czerwieńskie – odrębna Ruś: Wasilij Tatiszczew	280
I.1.1. „Prastary podział Rusi”: Ruś Czerwona – odrębna Ruś	
I.1.2. Grody Czerwieńskie w lokalnym księstwie Rurykowiczów: Rościsław Włodzimierzowicz	
I.1.3. Synów Rościsława walka o własne księstwo i pozycję w rodzie	
I.1.4. Rościsławowicze w dobie „rozdzielenia państwa” na dwa wielkie księstwa	
I.1.5. Halickie przesilenie po wygaśnięciu dynastii Rościsławowiczów	
I.2. Grody Czerwieńskie-Chrobacja Czerwona – ojczyzna Lechitów: Adam Naruszewicz	285
I.2.1. Chrobacja Czerwona kraj „początków narodu polskiego”	
I.3. Ziemia przemyska zamiast Grodów Czerwieńskich: Franciszek Siarczyński	287
I.4. Grody Czerwieńskie pod piórem oficjalnego historiografa imperium: Nikołaj Karamzin	289
II. CZAS WIELKICH NARRACJI, CZAS WIELKICH SPORÓW: GRODY CZERWIĘŃSKIE-CHROBACJA CZERWONA W HISTORIOGRAFIACH XIX WIEKU	292
II.1. Księstwo Halickie jako integralna część „świata ruskiego”: Michaił Pogodin, Nikołaj Ustriałow	292
II.2. Księstwo Halickie w „świecie ruskim”: Dionizy Zubrzycki	295
II.3. Mała Ruś – Wołyń i Księstwo Halickie poza „ziemią ruską”: Michaił Maksymowicz	296
II.4. Lechicka Chrobacja Czerwona: Joachim Lelewel	297
II.4.1. Polityczna przynależność obszaru Chrobacji Czerwonej przed 981 r. – początek dyskusji	
II.4.2. Chrobacja Czerwona – kraj Lechitów	
II.4.3. Bojarzy halicycy – funkcjonalny odpowiednik możnowładców w Lechii	
II.4.4. Rościsławowiczów i Romanowiczów ciążenie ku krajom kręgu łacińskiego	
II.4.5. Halicz – następcą Kijowa	
II.5. Obszar Grodów Czerwieńskich – władztwo <i>izgojów</i>: Siergiej Sołowiow	307
II.5.1. Grody Czerwieńskie przed 981 r. – kraj Chorwatów odebrany Rurykowiczom przez Piastów	
II.5.2. Władztwo Rościsławowiczów – władztwo <i>izgojów</i>	
II.5.3. Księstwo Halickie – potencjalny ośrodek tzw. Rusi Zachodniej	

II.6. „Ziemia ruska” i miejsce w niej Księstwa Halickiego	310
II.6.1. Księstwo Halickie w federacyjnej koncepcji „ziem ruskich”: Nikołaj Kostomarow	
II.6.2. Księstwo Halickie – niezależne wśród niezależnych: Iwan Bielajew	
II.6.3. Halicz – typowy gród „ziemi ruskiej”: Wasilij Siergiejewicz	
II.7. Ofiara „polskiej zdrady” – historycy rosyjscy o Księstwie Halickim po powstaniu styczniowym	312
III. KONTYNUACJA I ZMIANA NA PRZEŁOMIE WIEKÓW	314
III.1. Ruś Halicko-Włodzimierska – samodzielny region Rusi: Izydor Szaraniewicz	316
III.1.1. Ziemie nad Sanem i Dniestrem częścią „państwa ruskiego”, IX-XI wiek	
III.1.2. Rościśław Włodzimierzowicz – „młodszy Rurykowicz” bez grodu-udziału	
III.1.3. Trudne początki politycznej niezależności	
– Księstwa Przemyskie i Trembowelskie Rościśławowiczów	
III.1.4. Wielkie Księstwo Przemysko-Halickie – samodzielna część Rusi	
III.1.5. „Ruś Halicko-Włodzimierska” zjednoczona pod berłem Romanowiczów	
– Księstwo Halicko-Włodzimierskie	
III.2. Galicz i Halicz – Augusta Bielowskiego koncepcja dwóch królestw Galicji	322
III.3. Od dominacji do utraty wpływów: Piastowie i Halicz na przełomie XII i XIII wieku – badania historyków polskich	324
III.3.1. Nowe podejście do znanych źródeł	
III.3.2. Ku „stosunkowi hołdowniczemu ziem pobratymczych” – polityka ruska Kazimierza Sprawiedliwego w ujęciu Stanisława Smolki	
III.3.3. Księstwo Halicko-Włodzimierskie Romana Mściśławowicza	
– nowy polityczny ośrodek Rusi	
III.3.3.a. Królestwo dla Arpada!	
III.3.3.b. Królestwo Galicji i Lodomerii – Arpadów sukces przejściowy	
III.4. Nowe spojrzenie w historiografię polską – tzw. szkoła krakowska	329
III.5. Obszar Grodów Czerwieńskich: oblicze etniczne i przynależność polityczna – nowa odsłona starej dyskusji	332
III.5.1. Oblicze etniczne obszaru Grodów Czerwieńskich	
III.5.2. Przynależność polityczna obszaru Grodów Czerwieńskich	
III.5.3. Do Grodów Czerwieńskich droga Piastów przez Mazowsze	
III.5.4. Lechicy Łutycze pierwotnymi mieszkańcami Grodów Czerwieńskich	
III.6. Grody Czerwieńskie – ziemia plemion ukraińskich: Mychajło Hruszewski	336
III.6.1. Kwestie terminologiczne: Ruś, Ukraina, Ukraina-Ruś, Małorosja	
III.6.2. Etniczne terytoria narodu ukraińskiego na zachodzie	
III.6.3. Polityczna przynależność obszaru Grodów Czerwieńskich	
III.6.4. „Haliczyna” Rościśławowiczów – „marchia” na rubieży Rusi	
III.6.5. Księstwo Halicko-Włodzimierskie – niepełna kontynuacja ukraińskiej państwowości	
III.7. Księstwo Halickie – „sieroce” księstwo wzmocnione migracją: Wasilij Kluczewski	345
III.8. Polityka i historia: Grody Czerwieńskie – „Kraj Czerwonoruski”	347
III.8.1. „Kraj Czerwonoruski” – ziemia prawosławnego narodu małoruskiego	
III.8.2. Ziemia chełmska czy „Ruś Chełmska”?	
III.8.3. Adama Szelągowskiego krytyka aprioryzmu	
III.9. Obszar Grodów Czerwieńskich – ziemia Lachów pod władzą Rurykowiczów: Feliks Koneczny	351
III.9.1. Wschodni Słowianie – „Rusini (Ukraińcy)” czy „Rosjanie” ?	
III.9.2. Obszar Grodów Czerwieńskich – „ziemia Lachów” w rękach Waregów	
III.9.2.a. „Koczownicy miecza” w grodach wschodnich Słowian	
III.9.2.b. „Ziemia Lachów” – wrota Rusi do „podunajskiego szlaku” handlowego	
III.9.3. Rościśław Włodzimierzowicz – wydziedziczony <i>izgoj</i>	
III.9.4. Rościśławowicze – twórcy „nowego działu Rusi”	
III.9.5. Księstwo Halickie – ruskie państwo w lechickim kraju	

III.9.6. Księstwo Halicko-Włodzimierskie – owoc waśni Piastów z Arpadami	
III.9.7. Schyłek epoki w dziejach wschodniej Słowiańszczyzny	
III.10. Historia przez pryzmat genealogii	361
IV. WIEK XX – MIĘDZY WOJNAMI	362
IV.1. Grody Czerwieńskie, księstwa Rościsławowiczów i Romanowiczów poza rosyjską historią: Michail Pokrowski	363
IV.2. Historycy w czasach przelomu	365
IV.3. Lwów i Kraków – ośrodki macierzyste nauki historycznej w II Rzeczypospolitej	368
IV.4. Bilans otwarcia: tradycja pierwszej u progu drugiej Rzeczypospolitej – polscy historycy o Grodach Czerwieńskich i ziemiach nad Bugiem, Sanem i Dniestrem w dobie odzyskiwania niepodległości	369
IV.4.1. W połowie XI wieku „załamała się ostro i nagle, linia dziejów Polski” – koncepcja dualizmu rozwoju terytorialnego państwa: Oswald Balzer	
IV.4.2. „Rosła stopniowo i wyrosła na kit, spajający ziemie polskie” – Ruś (Halicka) w Królestwie Polskim – obszar integralny: Oswald Balzer; obszar państwowotwórczy: Stanisław Zakrzewski	
IV.4.3. Grody Czerwieńskie a przyłączenie ziem dawnego Księstwa Halickiego – koncepcja „nagłego załamania linii dziejów Polski” wobec koncepcji Naruszewiczowskiej	
IV.4.4. Grody Czerwieńskie i Ruś w perspektywie <i>Dziejów Unii Jagiellońskiej</i> : Oskar Halecki	
IV.4.4.a. Polska, Ruś – spójne rzekami terytorium otwartych granic	
IV.4.4.b. Grody Czerwieńskie – obszar niepotrzebnego konfliktu	
IV.4.4.c. „Dwa światy” Rusi: Halicz i Moskwa – Ruś i „nowa” Ruś	
IV.4.4.d. Księstwo Halicko-Włodzimierskie – kontynuacja tradycji Wielkiego Księstwa Kijowskiego	
IV.5. Księstwo Halicko-Włodzimierskie – pierwsze państwo ukraińskie: Stefan Tomaszewski	379
IV.5.1. Rok 981 – powstanie państwa waresko-ogólnoruskiego	
IV.5.2. Prawo rodowe w państwie ogólnoruskim i odśrodkowa aktywność książąt <i>izgojów</i>	
IV.5.3. Rościsław Włodzimierzowicz – pierwszy książę <i>izgoj</i> w rodzie Rurykowiczów	
IV.5.4. Księstwa Rościsławowiczów – „pierwsza organizacja państwowa na Ukrainie”	
IV.5.4.a. Rościsławowicze – utworzenie i utrzymanie „podkarpackiej włości”	
IV.5.4.b. Rozkład wareskiego państwa ogólnoruskiego, schyłek XI - początek XII wieku	
IV.5.5. „Odrębność epoki halickiej w dziejach Ukrainy i całej wschodniej Europy” – Księstwo Halickie Rościsławowiczów, XII wiek	
IV.5.6. „Pierwsze państwo ukraińskie” – Księstwo Halicko-Włodzimierskie Romanowiczów, XIII - 1. połowa XIV wieku	
IV.6. Grody Czerwieńskie – od Bugu i Sanu po Seret: Stanisław Zakrzewski	387
IV.6.1. Czerwieńsk/ziemia czerwieńska zamiast Galicji Wschodniej – symboliczna delegitymizacja zaborów	
IV.6.2. Terytorialny zasięg i oblicze etniczne Grodów Czerwieńskich	
IV.6.3. Grody Czerwieńskie – alternatywna droga handlu Rusi z Bizancjum	
IV.6.4. Grody Czerwieńskie – piętno „gwałtownej grabieży” na stosunkach Piastów i Rurykowiczów	
IV.7. Grody Czerwieńskie – między Wieprzem i Bugiem: Władysław Semkowicz	390
IV.7.1. Pierwotna granica osadnictwa plemion lechickich/polskich i ruskich	
IV.7.2. Grody Czerwieńskie – część marchii przemysko-czerwieńskiej	
IV.8. Granica etniczna, granica polityczna Rusi i Polski: Myron Korduba	393
IV.9. Zmiana i kontynuacja: konceptualne podstawy badań nad polsko-ruskim pograniczem	393

IV.10. Grody Czerwieńskie: „kraina kresowa o ludności mieszanej” – nowa synteza, nowa koncepcja	394
IV.11. Obszar Grodów Czerwieńskich – pierwotny obszar osad plemion lechickich. Spójnienie archeologa: Włodzimierz Antoniewicz	396
IV.11.1. Nad Bugiem i Sanem – „osady plemion lechickich, być może zazębione z sadybami zachodnioruskimi”	
IV.11.2. Grody Czerwieńskie – ogniwo w paśmie „linii strategicznych <i>grodzisk</i> ”	
IV.12. Z perspektywy Wielkopolski – Grody Czerwieńskie w koncepcji „Polski piastowskiej”: Zygmunt Wojciechowski	397
IV.12.1. Pojęcie „ziemie macierzyste Polski”, „Polska piastowska”	
IV.12.2. Koncepcja „Polski piastowskiej”	
IV.12.3. „Polska piastowska” – państwo księcia Mieszka I	
IV.12.4. Grody Czerwieńskie w koncepcji „Polski piastowskiej”	
IV.12.4.a. Grody Czerwieńskie – „pewna całość geograficzna z odrzańsko-wiślańskim państwem Piastów”, rok 1933	
IV.12.4.b. Grody Czerwieńskie – obszar politycznie przynależny do „Polski piastowskiej”, rok 1935	
IV.12.5. Grody Czerwieńskie a „partykularny program ruski Małopolski”	
IV.12.6. „Program ruski dzielniczy małopolskiej” – rozerwanie geograficzno-politycznej spójności „Polski piastowskiej”	
IV.12.7. „Próby restytuowania piastowskiej całości” <i>versus</i> „Spadek polityki szczepowej Wiślan” – odbudowa państwa przez dwóch ostatnich Piastów	
IV.12.8. Wygaśnięcie dynastii Piastów i tryumf „spadkobierców polityki szczepowej Wiślan”	
IV.13. Badania monograficzne w nauce II Rzeczypospolitej	405
IV.13.1. Od „świetnie zapowiadającego się wpływu” do przyjaźni bez „wszelkich dążeń zaborczych” – ewolucja stosunków Piastów i Romanowiczów w XIII w.: Bronisław Włodarski	
IV.13.2. Dzieje Cerkwi ukraińskiej – badania historyków ukraińskich i polskich w II Rzeczypospolitej	
IV.13.3. „Bądź co bądź nie zupełnie legalna zdobycz chwilowo zmaćla sąsiedzką harmonię” – Grody Czerwieńskie w rękach Bolesława Chrobrego: Myron Korduba	
IV.14. Gród Włodzimierz zamiast grodu Czerwień – niepewność Rurykowiczów w ziemi Lachów. Spójnienie archeologa: Roman Jakimowicz	409
IV.15. Dyskusje polskich historyków nad zasięgiem państwa pierwszych Piastów, schylek lat 30. XX wieku	410
V. SOWIECKA NAUKA HISTORYCZNA LAT 30. XX WIEKU	411
V.1. Państwo kijowskie – „imperium Rurykowiczów”: nowa wykładnia okresu kijowskiego	412
V.2. Koncepcja dziejów tzw. Ukrainy Zachodniej – nauka sowiecka po 17 września 1939 r.: Borys Grekow, Władimir Piczeta	414
V.2.1. „Co to takiego Ukraina Zachodnia?” – objaśnienie Jurija Gauthiera	
V.2.2. Tzw. Ukraina Zachodnia – integralna części Rusi-narodu	
V.2.3. „Najdawniejsza Ruś”: Wołyń, Czerwień, Bużsk	
V.2.4. Grody Czerwieńskie i Wołyń – „silna bariera przeciw ekspansji Piastów na wschód”	
V.2.5. Rozpad „nierozdzielnej całości”: rozdzielenie Grodów Czerwieńskich i Wołynia – zjazd w Lubeczu, 1097	
V.2.6. Rościszlawowicze – obrońcy „ziemi ruskiej”	
V.2.7. Okres „samodzielnych księstw feudalnych” – niewyodrębnione dwa okresy w dziejach tzw. Ukrainy Zachodniej	
V.2.7.a. „Skutecznie wypełniona wobec całej Rusi służba strażnicza” – Jarosław Ośmiomysł (Rościszlawowicz)	
V.2.7.b. Wzrost i upadek potęgi tzw. Ukrainy Zachodniej – Roman i Daniel z Monomachowiczów	

V.3. Jesień 1939 – pierwszy i ostatni hold nauki sowieckiej dla Rościsławowiczów i Romanowiczów	422
VI. „STRASZNY CZAS” II WOJNY ŚWIATOWEJ	422
VII. INTERPRETACJA HEGEMONIA	
– NAUKA SOWIECKA PO II WOJNIE ŚWIATOWEJ	423
VII.1. Grody Czerwieńskie pod piórem Borysa Grekowa w latach 1939-1948	
– droga do oficjalnej wykładni	424
VII.1.1. Wschodniosłowiańskie oblicze ziem nad górnym Bugiem i Sanem	
VII.1.2. Polityczny status Grodów Czerwieńskich przed 981 r.	
VII.1.3. Kolonizatorzy na ruskiej ziemi – Lachowie w Grodach Czerwieńskich	
VII.1.4. Państwo kijowskie po Kraków	
– powrót do koncepcji Mychajły Hruszewskiego(?)	
VII.1.5. Rok 1031 – ostateczne włączenie Grodów Czerwieńskich do państwa kijowskiego	
VII.2. Walka z „burżuazyjnym obiektywizmem” i „kosmopolityzmem”, a ziemię nad górnym Bugiem, nad Sanem i Dniestrem	431
VII.2.1. „Najstarsze zjednoczenie wschodniej gałęzi Słowian” – związek Dulebów-Wołynian	
VII.2.2. Rościsław Włodzimierzowicz – pierwsze pęknięcie „skorupy” państwa kijowskiego	
VII.2.3. Formacje społeczno-ekonomiczne zamiast związków rodowych – nowe ujęcie stosunków wewnętrznych w państwie kijowskim	
VII.3. Standardowa specyfika – ziemię nad górnym Bugiem, nad Sanem i Dniestrem: Arsenij Nasonow	435
VII.3.1. Państwo kijowskie – „ogniwo łańcucha” między państwem „ziemia ruska” a państwem staroruskim	
VII.3.2. Grody Czerwieńskie – „zjednoczenie typu państwowego” na zachód od „ziemi ruskiej”	
VII.3.3. Grody Czerwieńskie – zasięg terytorialny	
VII.3.4. „»Ruś« przyszła” do Grodów Czerwieńskich	
VII.3.5. „Odeszły od »Rusi«” – Brześć, Czerwień, Przemyśl	
VII.3.6. Status Brześcia, Grodów Czerwieńskich, Przemyśla w państwie kijowskim	
VII.3.7. Grody Czerwieńskie po 981 r. – degradacja Czerwienia, „kraj czerwieński” bez księcia	
VII.3.8. „»Region« czerwieński” i Przemyśl – tryumf „lokalnych sił rządzących”	
VII.3.9. Niesforny Wasylko Rościsławowicz i „stolec książęcy” w Trembowli	
VII.3.10. Nie tylko Wasylko! – związki ziem nad Dniestrem z Kijowem w X-XII wieku	
VII.3.11. Zasięg terytorialny „ziemi halickiej”	
VII.3.12. „Ziemia halicka” – typowe samodzielne feudalne półpaństwo	
VII.4. „Ustrój miejski na Rusi” – nowy kierunek badań, tradycyjne inspiracje: Michaił Tichomirow	445
VII.4.1. „Ustrój miejski na Rusi” – model ujednoczający	
VII.4.2. Czerwień gród obronny w „ziemi wołyńskiej”	
VII.4.3. „Ziemia halicka” – „nader osobliwa” integralna część „ziemi ruskiej”	
VII.4.4. Model Wasilija Siergiejewicza w ujęciu Michaiła Tichomirowa	
VII.5. „Ziemia halicko-wołyńska” / Księstwo Halicko-Wołyńskie w „rozdrobnionej feudalnie Rusi”	448
VII.5.1. „Ziemia halicko-wołyńska” w „geograficzno-historycznym” ujęciu okresu „rozdrobnienia feudalnego Rusi”, 1948	
VII.5.2. „Upadek Księstwa Halicko-Wołyńskiego” – agresja obcych	
VII.6. Powrót do korzeni – model Michaiła Pogodina, koncepcja Siergieja Sołowjowa, nazwa Izidora Szaraniewicza	450

VII.7. A jednak „księstwa i republiki” – Księstwo Halicko-Wołyńskie w okresie „rozdrobnienia feudalnego”, 1953	451
VII.8. Od wykluczenia do integracji – ziemie nad górnym Bugiem, Sanem i Dniestrem piórem historyków sowieckich do połowy lat 50.	452
VII.8.1. Poza obszarem rozważań – ziemie nad Bugiem, nad Sanem i Dniestrem do 1939 r.	
VII.8.2. „Wschodni Słowianie-Ruś” i ich państwo – metodologia i narracja nowego wykładu	
VII.8.3. Model dziejów „Wschodnich Słowian-Rusi” i ich państwa – wyzwania naukowe i pozanaukowe	
VII.8.4. Badania na Grodach Czerwieńskich – wzór „koncyliacyjnego” stanowiska hegemonia	
VII.8.5. Czas „intelektualnego fermentu”, 1945-1951	
VII.8.6. Model oficjalnej historiografii rosyjskiej w oficjalnym modelu historiografii sowieckiej, 1953	
VII.8.7. Ziemie nad górnym Bugiem, nad Sanem i Dniestrem poza marksistowską „ortodoksją” – presja władz i czasu, 1939	
VII.8.8. Ziemie nad górnym Bugiem, nad Sanem i Dniestrem w „ortodoksyjnym” ujęciu marksistowskim i problem Grodów Czerwieńskich	
VIII. „OBSZAR PRZEMYSKO-BEŁZKO-CZERWIEŃSKI” W MIEJSCE „POŁUDNIOWO-WSCHODNICH KRESÓW POLSKI”. ZIEMIE NAD GÓRNYM BUGIEM I NAD SANEM W POLSKIEJ NAUCE HISTORYCZNEJ PO 1945 ROKU	458
VIII.1. Kontynuacja w czasach zmiany: Poznań, 1945-1948 – ośrodek badań nad początkami państwa polskiego	459
VIII.2. Nauka i polityka – Kierownictwo Badań nad Początkami Państwa Polskiego	462
VIII.3. Grody Czerwieńskie – temat „troszkę ryzykowny”, 1947-1951	464
VIII.3.1. Grody Czerwieńskie w koncepcji „ziem macierzystych Polski” – niezmiennosc ujęcia: Zygmunt Wojciechowski, 1945	
VIII.3.2. Ziemie polskie: geografia, językoznawstwo, archeologia – publikacje Instytutu Zachodniego, 1946-1948	
VIII.3.3. Grody Czerwieńskie w tradycyjnym ujęciu polskiej historiografii: Józef Widajewicz, 1947	
VIII.3.3.a. Rok 981 – zmiana statusu linii granicznej Styr – Bug	
VIII.4. Grody Czerwieńskie w koncepcji „Polski macierzystej” – adaptacja koncepcji „ziem macierzystych Polski”: Zdzisław Kaczmarczyk, 1947	469
VIII.4.1. „Ziemie macierzyste Polski” – koncepcja historiograficzna tożsama z geograficzną	
VIII.4.2. „Polska macierzysta” zamiast „ziem macierzyste Polski”	
VIII.4.3. Status Grodów Czerwieńskich i ziem wokół Przemyśla – mapa <i>versus</i> tekst	
VIII.4.4. „Zbieżność dwóch elementów ekspansji polskiej w kierunku wykluczania się wzajemnego” – Grody Czerwieńskie i Pomorze w czasach Piastów	
VIII.4.5. Państwo polskie w optymalnych granicach – państwo polskie po 1945 r.	
VIII.5. Propozycja badań archeologicznych w Grodach Czerwieńskich: Aleksander Gieysztor, 1948	472
VIII.6. Próba nowego spojrzenia na początki relacji polsko-ruskich – „Włodzimierz I nad Bugiem, jako gość i sojusznik, jako przyjaciel Piastów”: Stefan M. Kuczyński, lata 1949-1951	473
VIII.7. I konferencja Metodologiczna Historyków Polskich, 28.12.1951-12.01.1952	476
VIII.7.1. Idea zmaterializowana – poparcie sowieckich uczonych dla badań archeologicznych w Grodach Czerwieńskich	

VIII.7.2. Idea zmaterializowana – badania archeologiczne w Grodach Czerwieńskich	
VIII.7.3. Cena naukowego sukcesu – „bezpieka” wobec Aleksandra Gieysztora	
VIII.7.4. Ku „koncyliacyjnemu” wykładowi problematyki Grodów Czerwieńskich	
VIII.8. Grody Czerwieńskie w badaniach historycznych: Henryk Łowmiański, 1952	482
VIII.8.1. „Problematyka Grodów Czerwieńskich” – definicja dla historyków	
VIII.8.2. Grody Czerwieńskie – ramy chronologiczne problematyki	
VIII.8.3. Grody Czerwieńskie – ziemia czerwieńska, zasięg terytorialny	
VIII.8.4. Grody Czerwieńskie – część pogranicza polsko-ruskiego: Przemysł – Bełz – Czerwień	
VIII.8.5. Grody Czerwieńskie – badania „obszaru przemysko-bełsko-czerwieńskiego” – implementacja dorobku nauki II Rzeczypospolitej do nauki Polski Ludowej	
VIII.8.6. Badania nad problematyką Grodów Czerwieńskich – materializm historyczny i standardy klasycznego warsztatu	
VIII.8.7. Stosunki osadnicze na obszarze Grodów Czerwieńskich – materializm historyczny czy badania historyczne nad zmianami krajobrazu	
VIII.8.8. Geografia osadnictwa blisko geografii etnicznej – stosunki etniczne na obszarze Grodów Czerwieńskich	
VIII.8.9. Stosunki polityczne na obszarze Grodów Czerwieńskich	
VIII.9. Profesjonalna archeologia w Czerwnie-Czerwieniu – potwierdzenie tożsamości grodziska i grodu: pierwsze konkluzje	492
VIII.9.1. Grodzisko w Czerwnie – znane a niezbadane	
VIII.9.2. Profesjonalne badania w Czerwnie-Czerwieniu – sezon pierwszy, 1952	
VIII.9.2.a. Czerwień w aspekcie strategicznym – najpotężniejszy gród strzegący „polskiego stanu posiadania”	
VIII.9.2.b. Czerwień – gród kulturowo zorientowany ku Rusi	
VIII.9.2.c. Gród Czerwień i Grody Czerwieńskie – obszar o znacznej odrębności politycznej	
VIII.9.2.d. Oblicze etniczne Czerwienia i podległego mu terytorium – obszar wysiedlony, zasiedlony ludnością z głębi Rusi (1031): Stefan M. Kuczyński	
VIII.9.3. Profesjonalne badania archeologiczne na grodzisku w Czerwnie-Czerwieniu – kontynuacja po latach	
VIII.10. Zerwanie ciągłości – okruchy tradycji. „Nowa epoka” polskich badań przeszłości obszarów nad górnym Bugiem i nad Sanem	497
ZAKOŃCZENIE	502
RYCINY	505
BIBLIOGRAFIA	543